

75 ÉVES AZ ANKARAI EGYETEM HUNGAROLÓGIA TANSZÉKE, az évforduló kapcsán emlékezünk az alapítóra, RÁSONYI LÁSZLÓRA

Kovács Nándor Erik

könyvtáros,
MTA Könyvtár, Keleti Gyűjtemény
knandor@mtak.hu

Rásonyi László (1899–1984) tudós turkológus, nyelvész, többszöri tanszékvezető, osztályvezető, zeneértő és -művelő; mindez csak néhány hivatásának számos oldala közül, amelynek kapcsán személyesen vagy munkásságán keresztül megismerhettük, illetve megismerhetők.

Liptószentmiklóson (Liptovský Mikuláš, Szlovákia) látta meg a napvilágot 1899-ben, a Hunyad megyei Kőrösbányán (Baia de Criș, Románia), ezt követően Mezőtúron folytatta tanulmányait, majd miután 1917-ben leérettségizett, a Budapesti Tudományegyetemen török filológiát hallgatott Németh Gyulától, aki nagy hatással volt irányultságának alakulására, emellett magyar nyelvészetet, és történelmet tanult. Turkológiából, magyar nyelvészetből és történelemből *summa cum laude* doktorált 1921-ben.

1922-től jelentek meg publikációi. Az Akadémián a könyvtár gyakornokaként, majd könyvtárnokaként dolgozott. 1924-től több ösztöndíjjal külföldi tanulmányutakon vett részt Berlinben, Helsinkiben, Athénban és Isztambulban. 1932-ben Feridun-ösztöndíjjal

nyílt lehetősége későbbi, onomasztikai kutatásainak megalapozására, amely a turkológia tágabb körén belül fő kutatási területévé vált.

Rásonyi László munkássága, érdeklődése a turkológiához kötődik, ezzel együtt azonban a törökség, illetve a török–magyar kapcsolatok kutatásának széles, több tudományterület körén átívelő mezsgyéjét érinti. Bár fő területe, ahol a legtöbbet alkotott, kétségtelenül a turkológia volt, amely mellett a történelemmel együtt egyetemi éve alatt kötelezte el magát, a török nyelvészet mellett érthetően a nyelvkutatás történeti vetülete révén a történelmi szálak és – már kevésbé szükségszerűen – a törökség zenei öröksége, magyar vonatkozásai is foglalkoztatták.

Rásonyi Lászlónak nemcsak érdeklődési területei, hanem a tudományos életben betöltött sokoldalú szerepvállalása is rendkívül színes, gazdag és erős hivatástudatról árulkodó életpályát rajzol. Távoll állt tőle a szobatudós életvitele, s persze a 20. századi magyar történelem viharos fordulatainak kényszerei alatt és a kényszereket mindig rejtve kísérő lehetőségeknek köszönhetően is mozgalmas

pályát futott be, tudományos tevékenységét Ankarától Kolozsváron át Budapestig számos helyszínen és feladatkörben fejtette ki, mégis, mindenhol maradandót alkotott, s a sok fejezet végül egy kerek, tudományterületeket összekötő életművé állt össze. A nyelvészet és a történelem területén nemcsak kutatta a magyarság és törökség kapcsolatrendszerét, hanem – elsősorban oktatói tevékenységével – aktívan közreműködött annak fejlesztésében is. Ankarában a hungarológiai képzés interdiszciplináris jellegével nyitott tág ablakot a magyarság megismerésére, a magyar diákok számára pedig a modernizálódó török nyelvet több tankönyv összeállításával is törekedett elérhetővé tenni.

A nyelvész, az egyetemi tanár nemcsak a turkológia területén publikált nyelvészeti, névtani munkáival, illetve a török onomasztika alapjainak letéteményeseként került be az orientalisztika, illetve a magyar–török kapcsolatok történetébe, hanem szakmai jelenléte által több alkalommal is kulcsszereplőjévé vált több fontos tudománytörténeti eseménynek, fordulatnak. Több ma is működő intézmény fejlődését, működését alapozta meg.

Egyrészt 1935 és 1941 között első tanszékvezetője volt az Ankarai Egyetem frissen alapított Hungarológiai Tanszékének, ahova a török államfő, Mustafa Kemal Atatürk személyesen hívta meg, s működése révén gyarapodtak a fiatal Török Köztársaság politikai, szellemi elitjének későbbi kulcspozíciókat betöltő személyiségei. Az általa kidolgozott

tanmenettel nemcsak a magyar nyelv és irodalom egyetemi oktatásának szakmai alapjait teremtette meg, hanem az intézeti könyvtár létrehozásával annak infrastrukturális hátterét is biztosította. Rásonyi törökországi tevékenységének köszönhetően a hungarológia a turkológia kiegészítő tudományának rangjára emelkedett. Az általa vezetett tanszéken

(neve kezdetben Hungarológiai Intézet, Hungaroloji Enstitüsü) végzett magyar nyelvi, irodalmi, filológiai képzettségű értelmiségiek révén az 1940-es évek elejétől megindult a magyar szépirodalmi alkotások színvonalas török fordításainak kiadása.

A török–magyar tudományos kapcsolatok élénkítése érdekében tett fáradhatatlan erőfeszítéseit mutatja egyéb, a tudományos élethez kapcsolódó szervező tevékenysége is. 1937-ben

részt vett az isztambuli nemzetközi régészeti és történettudományi kongresszus megszervezésében, illetőleg fontos része volt a török levéltárak szakszerű rendezését megkezdő Fekete Lajos törökországi munkájának előkészítésében. Rásonyi Ankarában megszervezte a Magyar Intézetet is, és közreműködésére hívták meg népzene gyűjtő kutatóútra Bartók Bélát 1936-ban.

Budapesten a Magyar Tudományos Akadémia palotájának egy terme is az ő emlékezetét őrzi, hiszen az Akadémiai Könyvtár keleti sakaiból létrehozott különgyűjtemény, korábbi nevén a Keleti Könyvtár megszervezője és első osztályvezetője is ő volt mintegy tíz évig. Egyfelől, az orientalisztika magyar-

országi könyvtáraként 1951-től működő Keleti Gyűjtemény belső kialakítása, keleti-törökös motívumokkal, formákkal gazdag fadísztése az ő útmutatásai alapján zajlott. De még fontosabb, hogy a könyvtár bázisa is az ő munkájának eredményeként állt elő, ő válogatta ki az Akadémiai Könyvtár régi szakaiból az orientalisztikai tárgyú munkákat, megteremtve ezzel a keletkutatók európai viszonylatban is tekintélyes magyarországi forráslelőhelyének alapjait.

Ahogy az Akadémiai Könyvtárban, úgy az ankarai egyetemen is két külön periódusban munkálkodott: miután a Keleti Gyűjteményből 1961-ben nyugdíjba vonult, a török minisztertanács ismét meghívta az ankarai

hungarológia tanszék üresen álló vezetői posztjára, ahol újabb nyolc évig tevékenykedett, s ahol már több mint tíz éve emléktábla örökíti meg munkásságát.

Budapesten tavaly avatták fel márványtábláját lakóházának falán, ahol alkotott, és ahol élete utolsó szakaszát töltötte. Hazájához mindvégig hű maradt, sem több megfizetelő külföldi megkeresés, sem az időről időre fellépő kényszer nem szakíthatta el Magyarországtól.

Kulcsszavak: *Rásonyi László, hungarológia, Ankarai Hungarológiai Intézet, Hungaroloji Enstitüsü, Keleti Gyűjtemény, Keleti Könyvtár, turkológia*

A SOLVAY-KONFERENCIÁK TÖRTÉNETE

Radnai Gyula

a fizikai tudomány kandidátusa,
ELTE Anyagfizikai tanszék
radnaigyula@ludens.elte.hu

Bevezetés

2011. október 19-én nyílik meg Brüsszelben a centenáriumi, sorrendben 25. fizikai Solvay-konferencia. A megvitatásra kitűzött téma – „The Theory of the Quantum World” – nem véletlenül emlékeztet a száz évvel ezelőtti, első Solvay-konferencia címére és témájára: *Radiation Theory and Quanta*. A Max Planck által 1900-ban megfogalmazott első kvantumhipotézis már negyedszázad múltán a fizika tudományának immanens részévé vált, először csak kvantummechanika néven. Az utána eltelt háromnegyed században a kvantummechanikából kvantumfizika lett, amely feltűnő módon megváltoztatta a világot, jót is (magkémia, molekuláris biológia, modern orvostudomány, anyagtudomány), rosszat is (atombomba, nukleáris balesetek) hozva magával. Mint cseppben a tenger, úgy tükröződik a fizika tudományának fejlődése a Solvay-konferenciák történetében. Különös hangsúlyt kapnak benne az emberi tényezők, kiemelke-

dik a tudomány legjobb művelőinek szerepe, fontossága.

Az eredeti ötlet, hogy nemzetközi részvételi, meghívásos konferenciát kellene rendezni a tudomány aktuális, megoldásra váró kérdéseiről, Ernest Solvay¹ ötlete volt.

Azelőtt is tartottak Európában tudományos konferenciákat, igaz, leginkább csak egy-egy országon belül. A más országokban elért eredményekről francia, német, angol nyelvű színvonalas folyóiratokból tájékozódhattak a tudósok. A tudományos közlemények azonban akkor is főleg az elért eredményekről szóltak, nem pedig a megoldatlan kérdésekről. Különböző országok tudósai közötti személyes találkozásra, a felmerült problémák egymás közti megvitatására már csak a fáradságos utazási körülmények miatt is viszonylag ritkán került sor.

1. A sugárzás és a kvantumok elmélete (1911)

Ernest Solvay úgy vállalta húsz-harminc tudós meghívását az egy hétig tartó konferen-

¹ A Solvay márkanév ma már egy multinacionális vegyi konszern jelöl, melynek központja Brüsszelben van, és negyven országban tizenhétezer embert foglalkoztat. Megalapítója Ernest Solvay (1838–1922) belga iparmágánás volt, aki az ipari méretű szódagyártás olcsó és hatékony módszerét dolgozta ki. 1872-ben szabadalmaztatta ipari szódagyártási találmányát, gyárakat létesített Németországban, Angliában, Amerikában, és viharos

gyorsasággal gazdagodott meg. Az Osztrák–Magyar Monarchiában Erdélyben, a marosújvári sóbánya közelében, 1896-ban hozta létre szódagyárát, amely csakhamar egész Magyarországot ellátó nagyvállalattá fejlődött. Ernest Solvay filantrop beállítottságú gyár-
iparos volt, a tudomány őszinte tisztelője, aki Brüsszelben szociológiai és fizikai-kémiai kutatóintézetet is alapított.